

ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/F18D7A1BB319E390C3256FA1004EFFDD?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=F18D7A1B319E390C3256FA1004EFFDD&Count=500&>.

7. Про практику застосування судами законодавства, яким передбачено права потерпілих від злочинів : Постанова Пленуму Верховного суду України від 2 липня 2004 р. № 13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/A78739119E3E2563C3256F08002065BA?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=A78739119E3E2563C3256F08002065BA&Count=500&>.

КИРПА С. С.,
ад'юнкт кафедри
кримінально-правових дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.1

СПІВВІДНОШЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ І ПРИНЦИПІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

У статті аналізуються основні засади та принципи кримінального провадження, загальні положення про негласні слідчі (розшукові) дії. Досліджується відповідність негласних слідчих (розшукових) дій основним засадам та принципам кримінального провадження. Констатується необхідність внесення змін до чинного кримінально-процесуального кодексу, що дасть можливість усунути досліджувані недоліки на стадії досудового розслідування кримінального провадження.

Ключові слова: *принципи кримінального провадження, негласні слідчі (розшукові) дії, слідчі дії.*

В статье анализируются основные задачи и принципы уголовного производства, общие положения о негласных следственных (розыскных) действиях. Исследуется соответствие негласных следственных (розыскных) действий основным задачам и принципам уголовного производства. Констатируется необходимость внесения изменений в действующий уголовно-процессуальный кодекс, что даст возможность устранить исследуемые недостатки на стадии досудебного следствия в уголовном производстве.

Ключевые слова: *принципы уголовного производства, негласные следственные (розыскные) действия, следственные действия.*

Primary frameworks and principles of criminal proceedings, as well as terms of covert investigative (detective) actions, were analyzed. Compliance of covert investigative (detective) actions with basic frameworks and principles of criminal proceedings was investigated. It was concluded, that some changes are needed to the current Code of Criminal Procedure, which will provide an opportunity to eliminate the shortcomings on the stage of prejudicial preliminary investigation.

Key words: *framework for criminal proceedings, covert investigative (detective) action promptly, investigatory actions.*

Вступ. Новий Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК) містить у собі багато нововведень, одним з яких є поява невідомого раніше інституту кримінального провадження – інституту негласних слідчих (розшукових) дій, проведення яких покладається на слідчого. Законодавче врегулювання правової процедури провадження негласних слідчих (розшукових) дій слідчим, їх перелік та можливості напрямів їхньої реалізації, втілення приписів КПК у досудове кримінальне слідство здаються не досить вдалим та потребують наукової оцінки і законодавчого вдосконалення. У даній статті досліджується відповідність негласних слідчих (розшукових) дій основним засадам та принципам кримінального провадження, що були законодавчо закріплені в самому КПК. Це питання актуалізується з погляду відповідності негласних слідчих (розшукових) дій таким принципам, як принцип недоторканності житла, невтручання у приватне життя та принцип щодо таємниці спілкування.

Дослідженню проблем негласних слідчих (розшукових) дій останнім часом приділяли увагу здебільшого в новітніх підручниках та науково-практичних коментарях і монографіях В.М. Тертишник, В.Г. Уваров, Л.Д. Удалова, Д.П. Письменний, М.Д. Шумило.

Проте, враховуючи, що після внесення змін у законодавство, що визначає порядок ведення досудового розслідування у зв'язку із запровадженням до системи досудового розслідування негласних слідчих (розшукових) дій, пройшло не так багато часу, досить глибоких та ґрунтовних досліджень цього інституту ще не відбулося. Тому потребують нових детальних наукових розробок сама система негласних слідчих (розшукових) дій та законодавча регламентація їх проведення. Уважного дослідження вимагають суб'єкти проведення негласних слідчих (розшукових) дій, законодавче врегулювання їх взаємодії. Також досліджень потребує співвідношення системи негласних слідчих (розшукових) дій з принципами кримінального провадження з метою вдосконалення цього інституту та відповідності його конституційним засадам нашої держави і міжнародним правовим стандартам у виявленні та розкритті злочинів, що й обумовлює актуальність теми цієї статті.

Постановка завдання. Метою статті є визначення відповідності деяких видів негласних слідчих (розшукових) дій засадам та принципам кримінального провадження, встановлення їх співвідношення із слідчими діями та визначення доцільності запровадження і практичної можливості проведення деяких видів негласних слідчих (розшукових) дій.

Результати дослідження. Інститут слідчих дій є динамічною системою, яка піддається постійному розвитку і вдосконаленню. Діяльність із розслідування злочинів, зокрема щодо збирання, фіксації, дослідження і використання доказів, піддається постійному впливу науково-технічного прогресу: відбувається залучення для досягнення завдань доказування новинок науки і техніки. Цей розвиток здійснюється шляхом подальшого розроблення законодавчої регламентації слідчих дій у кримінально-процесуальному законодавстві.

У зв'язку з цим І. Биховський зазначає, що у процесі розвитку нових слідчих дій спостерігаються певні закономірності [2, с. 31], насамперед, що в рамках встановлених законом вказаних дій використовуються нові прийоми виявлення і використання доказів. При неодноразовому повторенні вони стабілізуються, виробляються найбільш раціональні й ефективні шляхи їх виконання. Велику роль при цьому відіграє слідча і судова практика, яка, беручи до уваги чи спростовуючи докази, отримані в результаті застосування даного прийому, дає їм всебічну оцінку, готує практичне підґрунтя для нової слідчої дії. Синтез теорії і практики забезпечує таку законодавчу регламентацію нових прийомів розслідування та їх затвердження у формі самостійних слідчих дій. [3, с. 88].

Так, дійсно, під час провадження досудового слідства давно назріла потреба у доповненні переліку існуючих слідчих дій новими, оскільки заходи оперативно-розшукової діяльності не задовольняли вимог сьогодення і потреби слідчого у процесі розслідування злочину. У КПК 2012 р. наявні таємні засоби отримання фактичних даних, які

використовуються в ОРД, законодавець регламентував у кримінально-процесуальному законі. Останні набули ознак слідчої дії. 21 глава КПК присвячена негласним слідчим (розшуковим) діям, у ст. 260–264, 267–274 перелічені їх види, у ст. 246 викладені умови та підстави їх проведення. Законодавець розділяє всі негласні слідчі (розшукові) дії на 2 групи: втручання у приватне спілкування та інші види негласних слідчих (розшукових) дій. У ст. 258 різновидами втручання в приватне спілкування названі: 1) аудіо-, відеоконтроль особи; 2) арешт, огляд і виїмка кореспонденції; 3) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; 4) зняття інформації з електронних інформаційних систем. У § 3 глави 21 до інших видів негласних слідчих (розшукових) дій віднесено: обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267); установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268); спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269); аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270); контроль за вчиненням злочину, який проводиться в таких формах: 1) контрольована поставка; 2) контрольована та оперативна закупка; 3) спеціальний слідчий експеримент; 4) імітування обстановки злочину (ст. 271); виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272); негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274) [1].

Таким чином, є підстави стверджувати, що наявні оперативно-розшукові заходи в КПК набули процесуальної регламентації та отримали статус слідчих дій. Але цей процес може відбуватися тільки при дотриманні умов нерозголошення державної таємниці та забезпечення достовірності відомостей. Цей процес також може здійснюватися тільки у межах основних засад кримінального провадження та кримінально-процесуальних принципів, що є основою застосування даних прийомів.

У ст. 2 КПК визначено, що завданням кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [1]. Охорона прав та законних інтересів учасників кримінального провадження – це встановлення процесуальних гарантій створення належних умов для повної і безперешкодної реалізації учасниками кримінального провадження їхніх суб'єктивних прав і законних інтересів. Як зазначається у настанові Міжнародної амністії по справедливому судочинству, кожен кримінальний процес є перевіркою поваги держави до прав людини [4, с. 32]. Жодне порушення законності, прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб не може бути виправдане посиланням на необхідність боротьби зі злочинністю.

Ст. 7 КПК зазначає 22 загальні засади кримінального провадження, до яких, зокрема, належать: верховенство права; недоторканність житла чи іншого володіння особи; таємниця спілкування; невтручання у приватне життя; безпосередність дослідження показань, речей і документів; гласність і відкритість судового провадження та його повне фіксування технічними засобами та ін.. Засада недоторканності житла чи іншого володіння особи полягає в тому, що не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим судовим рішенням. Відповідно до ст. 233 КПК недоторканність житла передбачає недопустимість проникнення будь-яких суб'єктів до житла без згоди осіб, які в ньому проживають, окрім випадків, передбачених КПК: слідчий, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину.

Згідно зі ст. 267 щодо негласного обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи слідчий має право обстежити публічно недоступні місця, житло чи інше володіння особи шляхом таємного проникнення в них, у тому числі з використанням технічних засобів, з метою: 1) виявлення і фіксації слідів вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, речей і документів, що мають значення для їх досудового розслідування; 2) виготовлення копій чи зразків зазначених речей і документів; 3) виявлення та вилучення зразків для дослідження під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину; 4) виявлення осіб, які розшукуються; 5) встановлення технічних засобів аудіо-, відеоконтролю особи.

Вказана негласна слідча (розшукова) дія визиває багато запитань. Навіщо слідчому проникати таємно до житла чи іншого володіння особи, отримувати на це дозвіл слідчого судді, якщо існує звичайна процедура обшуку в присутності пойнятих, на який теж береться дозвіл слідчого судді. Крім мети щодо встановлення технічних засобів аудіо-, відеоконтролю особи, всі інші цілі, вказані в цій статті, досягаються в процесі обшуку, а саме встановлення засобів аудіо-, відеоконтролю особи не може бути взагалі слідчою дією, а лише засобом для проведення іншої негласної слідчої (розшукової) дії – аудіо-, відеоконтролю особи. Здається, що цей вид негласної слідчої (розшукової) дії введений тільки для того, щоб проводити обшук без присутності пойнятих, адже при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій таких осіб не залучають. Якщо слідча дія проводиться у такий спосіб, то результати, зафіксовані в протоколі такої слідчої дії, не можна вважати достовірними.

Те ж саме можна сказати про таку негласну слідчу (розшукову) дію, як негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274). Негласне отримання зразків, навіть якщо вони проводилися з відео-фіксацією, не дають права стверджувати, що ці зразки не були заздалегідь, перед включенням відеозапису, туди накладені, адже негласне отримання не можуть підтвердити незацікавлені особи, такі, наприклад, як пойняті. Тому як докази такі зразки будуть сумнівними. Отже, ця негласна слідча (розшукова) дія не відповідає принципам та засадам кримінального провадження і потребує виключення зі списку негласних слідчих (розшукових) дій.

У ст. 32 Конституції України закріплено, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Кожен, кому наданий доступ до інформації про приватне життя, зобов'язаний запобігати розголошенню такої інформації. Суд може втручатися у сферу особистого і сімейного життя у разі виникнення потреби захищати права і законні інтереси громадян, юридичних осіб і держави. Засада невтручання у приватне життя зазначена в ст. 15 КПК [1].

Засада таємниці спілкування є формою втілення у кримінально-процесуальне законодавство положень ст. 31 Конституції України, а також узгоджується зі ст. 17 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, яка передбачає, що ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його життя або таємницю його кореспонденції чи незаконних посягань на його честь і репутацію. Втручання у таємницю спілкування можливе лише на підставі судового рішення, у випадках, передбачених КПК, з метою виявити та запобігти тяжкому чи особливо тяжкому злочину, встановити його обставини, особу, яка вчинила злочин, якщо іншими способами неможливо досягти цієї мети. Як доказ не можуть використовуватися незаконно отримані матеріали [4, с. 130].

З огляду на вищевказане, також потребують уточнень норми щодо такої негласної слідчої (розшукової) дії, як зняття інформації з електронних інформаційних систем

(ст. 264) щодо пошуку, виявлення і фіксації відомостей, що містяться в електронній інформаційній системі або їх частин, доступу до електронної інформаційної системи або її частини, а також отримання таких відомостей без відома її власника. Ця негласність не має абсолютно ніякого змісту, адже всі ці дії також можна виконати під час такої звичайної слідчої дії, як обшук. Викликає сумнів рівень спеціальних знань і навиків тих уповноважених осіб, які будуть проводити цю дію в царині електронних систем. З огляду на вказане, цей різновид негласних слідчих (розшукових) дій повинен бути виключений з переліку негласних слідчих (розшукових) дій.

Висновки. КПК у частині проведення негласних слідчих (розшукових) дій потребує узгодження з такими загально визнаними засадами кримінального провадження, як верховенство права, недоторканність житла, невтручання у приватне життя, таємниця спілкування, безпосередність дослідження показань, речей і документів, юридичної визначеності та ін. Потребує детальної нормативно-правової регламентації процесуальна форма негласних слідчих (розшукових) дій, яка надасть достатніх гарантій захисту прав і свобод людини.

Перспективи подальшого дослідження проблеми вбачаються в розробці пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правової регламентації порядку проведення і переліку негласних слідчих (розшукових) дій.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. // *Голос України*. – 2012. – № 90–91.
2. Быховский И.Е. Развитие и совершенствование следственных действий (Краткие тезисы докладов и научных конференций) / Е.И. Быховский / 50 лет Советской прокуратуры и проблемы совершенствования предварительного следствия. – Л., 1972. – С. 31–35.
3. Лоза Ю. Слідчі дії: поняття, сутність, ознаки, види / Ю. Лоза // *Право України*. – 2003. – № 9. – С 85–89.
4. Курс лекцій з кримінального процесу за новим Кримінальним процесуальним кодексом України // Національна академія внутрішніх справ. – Київ, 2012. – 398 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vash-advokat.com/uploads/Chastyna%201.pdf>.
5. Тертишник В.М. Кримінальний процес України : Особлива частина : підручник / В.М. Тертишник. – Київ : Алерта, 2014. – 420 с.
6. Уваров В.Г. Інститут негласних слідчих (розшукових) дій / В.Г. Уваров // *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. – 2013. – № 2(6). – С. 266–270.
7. Уваров В.Г. Застосування практики Європейського Суду з прав людини та норм міжнародно-правових актів в удосконаленні кримінального судочинства України : монографія / В. Г. Уваров ; за заг. ред. доктора юрид. наук В.М. Тертишника. – Дніпропетровськ, 2012. – 268 с.
8. Чабайовський Т.В. Підстави та межі кримінально-процесуального втручання в особисте життя громадян : автореферат дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Т.В. Чабайовський. – Київ, 2012. – 20 с.
9. Шумило М. Оперативно-розшукові заходи у структурі досудового розслідування в проекті КПК України (проблеми унормування і правозастосування) / М. Шумило // *Право України*. – 2012. – № 3–4. – С. 452–462.

